

CLAËS SKOGLUND:

Försvarsvilja och försvarsförmåga

Beredskapsnämnden för psykologiskt försvar gör då och då undersökningar om hur stor försvarsviljan är i Sverige. Siffrorna har på senare tid varit dåliga. Generalmajor Claës Skoglund påpekar emellertid att enigheten mellan regeringspartierna och socialdemokraterna i riksdagen är stor när det gäller grunderna för vår försvarspolitik. Det är ett positivt drag. Att man i vissa kretsar tror att man kan åstadkomma samma försvar som nu med mindre resurser är däremot en illusion. Författaren går i denna artikel inte närmare in på varför försvarsviljan särskilt bland ungdomen sjunkit. Svensk Tidskrift kommer, hoppas vi, att kunna ta upp frågan. Den nästan totala bristen på försvarsupplysning i skolorna är säkerligen en orsak.

Inför 1972 års försvarsbeslut gjorde Beredskapsnämnden för psykologiskt försvar en miljöstudie, numera benämnd perspektivplanering. Den konstaterade härvid om försvarsviljan:

”Det måste bedömas som mindre sannolikt att den hittillsvarande opinionen (dvs kring 1970) på ett avgörande sätt skulle förändras. Försvarsviljan är emellertid beroende av de positiva krafter som verkar inom den fria opinionsbildningens ram. En fri debatt och fortlöpande redovisning av skälen för den svenska säkerhetspolitiken är förutsättningen för att viljan till motstånd i ett kritiskt läge skall bestå.”

Men det var då det! Hur ser det ut åtta år senare? Opinionsundersökningars värde kan alltid ifrågasättas, särskilt när frågorna gäller hypotetiska fall såsom svenskens reaktion inför ett förment krigshot. De likartade frågor Beredskapsnämnden en lång följd av år ställt enligt gängse normer bör likväl ge en fortgående tendens. Denna pekar fn nedåt för försvarsviljan, särskilt och allvarligast bland ungdomen. Detta utvisar såväl Beredskapsnämndens senaste undersökning hösten 1977 som mer gruppinriktade frågor i våras till studerande vid en lärarhögskola eller värnpliktiga under grundutbildning vid ett infanteriregemente.

Orsakerna till denna negativa utveckling kan diskuteras. Den växande osäkerheten i terrorbalansens, energikrisens, miljöförstörelsen och u-landsproblematikens tidsålder berör hela Västerlandet och påverkar viljan till försvarsansträngningar. Man frågar sig hur det förhåller sig i Öst.

De rådande svenska ekonomiska svårighe-

terna har inflytande på alla samhällets aktiviteter, ökar ungdomsarbetslösheten och tvingar till hårda prioriteringar, tyvärr även utnyttjade i partitaktiskt syfte. Det har till och med förekommit trevare att vända Harald Hjärnes sats från 1910-talet "försvar och reformer" i dess motsats. I Norge däremot hävdar framstående socialdemokrater i regeringsställning, att det främmande hotet inte följer konjunkturen; det är tvärtom mycket stabilt eller ökande och detta bör vara styrande för norsk syn på försvarsutgifterna. Det norska försvarsbetänkandet i våra bär syn för sigen.

Zäta Höglund präglade kring 1914 slagordet "det befästa fattighuset". Med det perspektiv vi numera har på den tiden måste konstateras att det låg åtskilligt i denna antimilitarism. Det hindrade inte att Zäta Höglund ett kvarts sekel senare blev en av de främsta förespråkarna för "Finlands sak är vår". Per Albin Hansson lanserade "folkhemmet", väl värt att försvara. Det var vi också beredda att göra under andra världskriget och visa av erfarenheten även därefter. När man väl förstod vad som stod på spel, var ledning och folk beredda till stora uppoffringar.

Försvarsnegativismen

Det hävdas ibland, med viss rätt, att människans inställning till försvaret i fredstid med likgiltighet eller rent av negativism är tämligen naturlig. Opinionsundersökningar borde därför under sådant förhållande inte tas för allvarligt. När fara hotar kommer inställningen att förändras. Som exempel, utöver vårt eget ovan anförda, åberopas

1930-talets pacifistiska strömningar bland de radikala studenterna i Oxford. Detta hindrade inte, att de sedan blev flyghjältar i slaget om Storbritannien.

Härvid förbises likväl, att det var demokratiernas förhoppning om evig fred i förening med likgiltighet för försvaret som frestade tidens fascistiska och kommunistiska diktatorer att lägga världen under sig. Ett försvars krigsavhållande-fredsbevarande uppgift förbisågs tills det blev för sent. När kriget kom, måste demokratierna under flera år utkämpa det under synnerligen ogynnsamma förhållanden med ockupation, lidande och död. Det får inte upprepas. Detta är man alltjämt medveten om i Norge, men inte lika mycket i Sverige.

Det är förvånande att vår regering inte ägnat mer uppmärksamhet åt dessa problem inför nästa försvarsutredning och beslut. Här behövs en djupgående analys, väl motsvarande den Beredskapsnämnden gjorde 1970. Vad tänker ungdomen i allmänhet, inte bara de högröstade sk opinionsbildarna och politiska lycksökarna? Är försvarsviljan i Sverige beroende av den ekonomiska konjunkturen? Hur står det till med "de positiva krafter, som verkar inom den fria opinionsbildningens ram"? De negativa krafterna är förvisso livskraftiga bland många av de folk rörelser, som skulle vara bärare av försvarsviljan enligt Centralförbundet Folk och Försvars principer. De ekumeniska samfundet utmärker sig. Kvinnorörelser har märkligt skickliga propagandister, som mer än gärna bereds plats i massmedia. Fri debatt är en god sak men skall gärna vara på lika villkor.

Hur få inte blott skolöverstyrelsen utan även lärarna med på att fortlöpande redovisa skälen för den svenska säkerhetspolitiken, dess mål, medel och möjligheter? Regeringen har förlängt förordnandet för riksdagsmannen och chefredaktören Olle Svensson att vara ordförande i Beredskapsnämnden. Denne har deklarerat att sådan redovisning är förutsättningen för att viljan till motstånd i ett kritiskt läge skall bestå. Hur skulle det vara att låta nämnden omgående denna vinter göra en ny "perspektivplan fas 1", på motsvarande sätt som ledningen för övriga tre totalförsvargrenar fick i uppdrag att göra redan för ett år sedan som förberedelse för sittande försvarskommitté. Den fjärde grenen, psykförsvaret, kan i ett krisläge bli avgörande. Om försvarsviljan skulle svikta, är de nära 13 miljarder per år föga värda, som vi för närvarande lägger ned på försvaret i övrigt.

Positiva drag

Man kan vända på problemet. "Folket vill genom sina valda ombud inte satsa mer på försvaret", sade en representant för regeringen i våras. Det heter också att de politiska möjligheterna inte finns för att vidga den ekonomiska ramen till att motsvara det faktiska innehåll, som försvarsbeslut 77 innebar. Hur kommer det under sådant förhållande att gå med den praktiska försvarsförmågan?

Till en början kan vissa positiva drag alltså konstateras. Det råder sålunda enighet om grunderna för försvarspolitik. Det är av mycket stor betydelse att denna enighet

bevaras. Skillnaden, mätt i anslag, mellan regering och opposition är endast 2 %, låt vara att detta gör åtskilligt på marginalen, mätt i krigsförband.

Det stora oppositionspartiets tal om att det skulle pågå en fortsatt upprustning har förstumrats och förbytt i "att vi faktiskt under ganska lång tid minskat antalet enheter i vår krigsorganisation och gjort smärtsamma ingrepp i fredsorganisationen". (Försvarsutskottets vice ordf i riksdagens försvarsdebatt 26 april). Ett sådant medgivande rensar luften.

Samstämmig uppfattning råder att det militära försvaret alltför skall inriktas mot ett djupförsvär med möjlighet till kraftsamling vid gräns och kust. I djupförsvaret till sjöss synes oppositionen till och med sträcka sig längre ut än regeringen i den alltför dominerande debatten om A 20 kontra B3LA. Att vi behöver ett flygvapen efter måttet av vår förmåga är självklart, hur det nu framdeles skall anskaffas. Och, viktigast, det gäller alltså ett existensförsvär, inte något slags symboliskt markeringsförsvär (neutralitetsvakt).

Oppositionen vidhåller sin uppfattning om den allmänna värnplikten som grund för vår försvarsförmåga och detta av både ideologiska och praktiskt/ekonomiska skäl. Detta rimmar väl med försvarsministerns uttalade övertygelse 26 april, att värnplikten framför allt är grundläggande för vår försvarsvilja och att någon form av kategoriklyvning inte får förekomma. Därmed bör det besynnerliga intermezzot mellan denne och en engagerad ung representant för oppositionen vid riksdagens stora försvarsdebatt förra året definitivt vara avklarat. Värnplikten är och

förblir grunden för både ideologisk försvarsvilja och praktisk försvarsförmåga.

Utvecklingen framåt

Vid Frivilligorganisationernas försvarsvecka i Göteborg tidigare i våras framhöll försvarministern likväl, att de ekonomiska realiteterna obönhörligt tvingar oss mot ett elitförsvar med krympt värnplikt eller mot en allt allvarligare uttunning av våra mest kvalificerade förband. Det enda botemedlet mot denna fortgående urholkning, sade han, är att i en framtid anpassa försvarets ekonomiska ram efter dess verkliga behov.

Det går sålunda icke, såsom vissa borgerliga vänsterkretsar hoppas och tror, att genom något slags omstrukturering lösa alla problem, dvs åstadkomma ett starkare försvar men med mindre resurser. Både Övre Norrland, Mälardalen, Skåne och Västkus-

ten skall samtidigt kunna försvaras. Inom given, begränsad kostnadsram, som vi tillsvidare kallt måste räkna med, förmår vi endast hålla acceptabel minimikvalitet för att uppnå så stor kvantitet i luften, till sjöss och på marken, som vårt existensförsvar kräver. Kanske tom B3LA-idéen är ett uttryck härför!

I en ledare i SvD i anslutning till öppnandet av FN:s extra generalförsamling om nedrustning kunde läsas, att det var närmast patetiskt att höra alla inledningsanföranden i New York samtidigt som NATO-mötet i Washington bekräftade behovet av fortsatt upprustning för att i någon mån motverka vad som sker inom WP, i Afrika och annorstädes. Vi här i Sverige måste besinna, att vi inte kan föra vår inskränkta "försvarsdebatt" oberoende av vad som sker runt omkring oss.